

Jaciment arqueològic del Castell i l'església de Sant Andreu

Tona

Ubicació

Comarca: Osona
Lloc/Adreça: Serrat del castell de Tona. El Pla del Castell.
Alçada: 701,4

Coordenades:

Latitud: 41.8545
Longitud: 2.2249
UTM Est (X): 435662
UTM Nord (Y): 4633912

Classificació

Número de fitxa 08283 - 165
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Jaciment arqueològic
Estil / època: Prehistòric Ibèric Romà Medieval Modern
Segle -XVI a XIX
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Segons la CC.AA. l'estat de conservació és regular, només es conserva la torre del Castell (en estat regular) i l'església, les estructures d'hàbitat estan molt deteriorades pel que s'ha estudiat fins ara.
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIN
Observacions protecció: Declarat BCIN Monument històric 218-MH 29/09/1944. POUM. Pla d'Ordenació Urbanística Municipal. VI. Catàleg de béns a protegir. Arq-4 Pla del Castell. EPA, nivell de protecció A. (20/07/2011)
Data aprovació: dv., 29/09/1944 - 12:00
Número inventari
Generalitat i altres

inventaris	CC.AA. 2727
Accés	Fàcil
Ús actual:	Científic/Cultural
Titularitat	Pública
Titular:	Ajuntament de Tona

Fitxes associades:

[Àrea del Turó del Castell \(PEIN\)](#)

[Torre del Castell](#)

[Església de Sant Andreu del Castell](#)

[Cisterna del Pla del Castell. La Tonda](#)

[Conjunt del castell de Tona](#)

Autoria de la fitxa Josep Anton Pérez Arriaga (TRÍADE serveis Culturals)

Data de registre de la dj., 28/03/2024 - 12:00

fitxa:

Descripció

El serrat del castell de Tona és un àrea inclosa al PEIN. La plataforma més elevada, el Pla del Castell, està catalogada com a jaciment arqueològic. Aquest espai ha estat objecte de successives troballes arqueològiques de diferents etapes històriques. Així, en el seu vessant meridional aparegueren en superfície ceràmiques ibèriques i romanes fetes a mà així com restes de paret seca i una resta de paviment d'*opus signinum*. En un sondeig realitzat per afeccionats de la vila, es recuperaren diversos materials arqueològics d'entre els quals destaquen fragments d'àmfora i de tegula. En nivells més profunds apareixia ceràmica ibèrica rosada i grollera feta a mà així com campaniana (CC.AA.).

Les restes històriques visibles actualment són d'època altmedieval. En l'extrem nord del turó es localitza una torre prismàtica de planta quadrada, realitzada en pedra i morter de calç amb la tècnica de l'encofrat. Aquest és l'únic element que es conserva del castell de Tona. Construïda de pedra original del mateix turó, de planta quadrada i coberta amb volta de canó. Mides: 480 x 489 cm. L'interior de la torre fa 246 x 256 cm. La torre té una alçada màxima de 820 cm, a l'exterior, i 660 cm a l'interior. El gruix del mur és d'uns 105 cm. És separada del pla del castell per un fossat, d'una amplada mitjana de 500 cm. La fondària del fossat és actualment d'150 cm, bé que aquest és ple de runa i bardisses (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

Al costat nord de la torre es conserva una estructura indefinida de pedra col·locada en forma de plec de llibre, totalment coberta per un nivell d'enderroc al sector on ara hi ha el camí d'accés a l'interior del recinte del castell (CC.AA.).

L'altre edifici visible és l'església de Sant Andreu de Tona és un temple d'una nau, capçada a llevant per un absis semicircular. Entorn l'església propera al castell hi ha restes d'antigues edificacions que formarien el nucli inicial del poble de Tona.

També és rellevant una cisterna oberta a la roca, amb alguns murs pavimentats per impermeabilitzar-la que permetia emmagatzemar aigua de pluja. Se n'ha confirmat l'ús des d'època medieval, tot i que les troballes de ceràmica ibèrica a l'interior i a l'entorn de l'estructura podrien remuntar el seu ús molt més enrere en el temps (CC.AA.).

Història

L'ocupació del pla es remunta a la prehistòria recent (1500-700 aC), hi ha indicis d'ocupació ibèrica (V-III aC) i posteriorment romana (III-I aC). La troballa de fragments d'un sarcòfag del segle V dC apuntaria la possibilitat que ja hi hagués un edifici dedicat al culte cristià.

El Castell de Tona i l'església de Sant Andreu, es documenten l'any 888, quan el bisbe Gotmar acudí al castell de Tona del comtat d'Osona a consagrar l'església de Sant Andreu que havien construït els il·lustres barons: Àlvar, prevere, Recared, prevere, Centuri, Bera, El·la i Gal·leni amb tots els homes que vivien al castell de Tona, que dotaren el temple de llibres i dels objectes litúrgics necessaris per al culte, i béns territorials per a subvenir les necessitats dels sacerdots que en tinguessin cura. El bisbe donà una casa situada al costat de l'església, i els delmes i primícies del terme del castell.

El castell de Tona estenia el seu terme jurisdiccional per l'actual terme municipal de Tona i una part del de Collsuspina, que comprenia el terme parroquial de Sant Cugat de Gavadons.

Al pla del castell han estat excavats bàsicament tres elements: la torre, l'església i el dipòsit d'aigües. La torre va ser excavada per Felip Vall el maig de 1972, tant a l'interior com a l'exterior. També va ser parcialment excavada durant les obres de restauració i consolidació de l'any 2003, obra sufragada per la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Tona (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

Pel que fa a les estructures, l'excavació va permetre veure el tipus de fonaments: mentre per la part externa la paret segueix recta fins al basament, a l'interior hi ha un eixamplament del mur de 0,10 m a una profunditat de 0,60 m, cosa que continua de manera regular fins a l'assentament de la torre sobre la marga irregular.

Quant a l'estratigrafia, hom pot diferenciar dos nivells: un primer que devia anar del sòl fins a 0,75 m de profunditat, força remogut per anteriors excavacions furtives; i un segon estrat, que va de 0,75 fins a la marga, ja molt més uniforme que el primer.

El primer estrat, mal que remogut, és força fèrtil, ja que dona vidres molt fragmentats, ceràmica baixmedieval, restes de carbons, així com una gran quantitat de carreus caiguts de la part ensorrada de la paret i de l'entrada (DD.AA).

La intervenció arqueològica paral·lela a la restauració de la torre, va permetre identificar diverses etapes constructives, encara que les datacions no siguin absolutes, es pressuposen aquestes etapes hipotètiques: la torre és del segle IX o X; al segle XIV es devia refer el pis superior; i als segle XVI-XVIII s'hi construí una teulada de teules. En l'excavació de la façana sud-est van aparèixer estructures que podrien ser l'anomenada *sala vella*, que esmenta el document de 1377, adossada a la torre (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

Les excavacions arqueològiques de l'església de Sant Andreu fetes als anys vuitanta del segle XX van permetre documentar diverses fases constructives: 1-prerromànica (s. IX i X), 2-romànica (s. XI), 3-(s. XIII), 5- (s. XV), 6-barroca (1686 i 1723) i 7-la restauració practicada en el segle XX.

El dipòsit o aljub d'aigua va ser excavat també per Felip Vall els anys 1985-86, que va confirmar la seva funció com a dipòsit d'aigua fins a l'època moderna, però no es va poder datar l'estructura, ja que no s'excavà per sota del paviment impermeabilitzat del dipòsit (FONT, MESTRES, PUIGFERRAT, 2004).

L'any 1848, durant la segona guerra carlina, l'exèrcit va triar el campanar de l'església de Sant Andreu del Castell per construir una de les torres de telegrafia òptica de la línia de Barcelona a Vic. Tres anys després l'església es fortificà per tal de protegir el telègraf. Per facilitar la comunicació entre Barcelona i la resta del país, el cap de les tropes liberals a Catalunya, el capità general Manuel Gutiérrez de la Concha, marquès del Duero, havia projectat la creació d'una xarxa de telegrafia òptica militar. Des del castell, els telegrafistes es

comunicaven, per una banda, amb el campanar de l'església de la Pietat de Vic i, per l'altra, amb una torre que es va construir al castell d'Esparreguera, prop de Centelles, dins del terme municipal de Seva. L'aparell devia restar al campanar fins l'any 1862, quan la xarxa de telegrafia òptica militar de Catalunya va ser desmantellada. La documentació conservada al fons de la Comandància d'Enginyers de Barcelona demostra que, a banda de l'existència de la torre de telegrafia al campanar de l'església, va existir un destacament militar que vivia al costat, a cal Campaner. (CAMPRUBÍ, 2019)

Intervencions arqueològiques:

1985 Intervenció d'urgència, Prospecció

1985 Excavacions: camps de treball

1986 Excavacions: camps de treball

2003 Intervenció preventiva, Consolidació, Restauració, Excavació

Aquesta intervenció centrada en la torre, va permetre consolidar l'edifici per garantir-ne la preservació. Aquests treballs també comportaren una excavació arqueològica que féu possible identificar les diverses etapes constructives, si bé les datacions es mouen encara en hipòtesis. Es proposa una cronologia per a la construcció de la torre en segles IX o X i la refacció del pis superior en el segle XV; en època moderna s'hi construí la teulada de teules que s'ha conservat a nivell d'enderroc excavat en el terrat sobre el paviment de llosetes medievals. Durant l'excavació es varen descobrir també restes d'una estructura annexa a la torre que podria correspondre a la sala vella que s'esmenta en un document de 1377 (CC.AA.).

2005 Intervenció preventiva, Consolidació, Restauració, Excavació

2011 Intervenció preventiva, Control

Intervenció arqueològica de control en motiu del "Projecte de restauració de la Coberta de l'Església de Sant Andreu del Castell de Tona". Pel que fa als resultats es va poder identificar una seqüència cronològica de tres cobertes superposades. La primera dataria del segle XI, la segona del segle XII i la tercera d'època moderna (CC.AA.).

Bibliografia

DD.AA (1986). CATALUNYA ROMÀNICA. Volum III. OSONA II. Fundació Enciclopèdia Catalana. Pàgines 636-655

El pla del Castell (material gràfic). (Tona): Ajuntament de Tona i Diputació de Barcelona. 1 cartell.

FONT, Josep; MESTRES, Imma; PUIGFERRAT, Carles (2004). "La restauració de la torre del Castell de Tona". Llibre de Tona

PLADEVALL, Antoni (1990). Tona. Mil cent anys d'Història. Eumo Editorial. Ajuntament de Tona.

<https://invarque.cultura.gencat.cat/card/2727>

<https://invarquit.cultura.gencat.cat/card/240>

<https://www.enciclopedia.cat/catalunya-romanica/castell-de-tona>

